

تأثیر آموزش درس آشنایی با معماری اسلامی و ارائه راهکارهایی برای کاربردی بودن آن در طراحی معماری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۲

کد مقاله: ۶۶۰۰۴

سمانه زنگنه^{۱*}، قادر بایزیدی^۲

چکیده

درس آشنایی با معماری اسلامی از جمله دروس پایه در آموزش معماری محسوب می‌شود. با اینکه این درس بر اساس مصوبه وزارت علوم، به‌طور مشترک برای تمام دانشجویان معماری ارائه می‌شود و انتظار می‌رود دانشجویان به شناخت نسبی از مفاهیم مشخص شده در برنامه دست یابند، شواهد نشان می‌دهد که در این درس درک یکسانی درباره مطالب صورت نمی‌گیرد. این پژوهش به شناخت اهداف اصلی آموزش درس آشنایی با معماری اسلامی می‌پردازد. مقاله در پی تدوین هدف و روشی بسامان برای آموزش درس آشنایی با معماری اسلامی در مقطع کارشناسی پیوسته معماری است؛ این پژوهش از نوع کاربردی تحلیلی و همچنین از نوع پژوهش‌های کیفی با نظریه زمینه‌ای در قالب یک مورد پژوهی است. اطلاعات از منابع مکتوب و مصاحبه با اساتید معماری به‌دست‌آمده است. روش گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه باز است و تلاش بر این است که برای تدریس درس آشنایی با معماری اسلامی راهکاری ارائه شود؛ نتایج حاصل اینکه می‌توان درس آشنایی با معماری اسلامی را با شیوه‌ای، بر اساس گونه‌های عملکردی، با دروس طراحی معماری مرتبط کرد. مقوله نهایی: کارگاهی شدن و عملی کردن درس آشنایی با معماری اسلامی و همکاری استاد با گروه‌ها در کار عملی.

واژگان کلیدی: آموزش معماری، آشنایی با معماری اسلامی، طراحی معماری، دوره کارشناسی.

۱- پژوهشگر دوره دکتری تخصصی معماری، گروه معماری، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. (نویسنده مسئول)
Zangeneh5991@gmail.com

۲- استادیار گروه معماری، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.

۱- مقدمه

آموزش معماری، به‌عنوان یکی از شاخه‌های ویژه‌ی آموزش، به‌گسترش توانایی ابتکاری نیاز دارد. همچون انواع دیگر آموزش، آموزش معماری نیز به‌طور کلی به حفظ و انتقال ارزش‌های حرفه و جامعه می‌پردازد. در واقع آموزش معماری نیازمند به‌کارگیری روش‌های کارآمدی است تا در پاسخگویی به نیازهای کمی و کیفی برگرفته از توسعه اجتماعی - اقتصادی نوین کار آبی خود را به نمایش بگذارد. محتوا و شیوخ آموزش رشته معماری از حدود یک و نیم‌قرن پیش یعنی تقریباً هنگام ورود این رشته به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی جهان همیشه دستخوش بحث و تغییر فراوان بوده است. یکی از علوم و دانش‌های پایه در آموزش این رشته آشنایی با معماری اسلامی معماری است که در این مدت با بحث و تغییرات فراوانی روبه‌رو بوده است. (علایی، ۱۳۸۵: ۱۷) هدف اصلی آموزش در هر رشته‌ای یادگیری است فراهم آوری شرایط مناسب برای یادگیری در کارگاه معماری نیز یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های آموزشی در رشته‌ی معماری است. معلم و متعلم و فرآیند تعلیم عناصر اصلی یک اتفاق آموزشی هستند. فرآیند تعلیم در کارگاه معماری هنگامی منجر به رشد می‌شود که شرایط انجام گفتگو میان مدرس معماری و دانشجو فراهم گردد. (منصوری نژاد، ۱۳۹۶: ۳۶) مهم‌ترین مأموریت دانشگاه‌ها ترویج و توسعه دانش؛ و آموزش دانشجویان به‌منظور مفید بودن برای خود و جامعه و به عبارتی، ایجاد ارزش‌افزوده یادگیری است. در این میان دانشکده‌های هنر و معماری که به‌طور مشخص از کارگاه‌ها (آتلیه‌ها) به‌منابه ابزار اصلی آموزش استفاده می‌کنند و به‌واسطه‌ی تفاوت در نوع آموزش، نیازمند شیوه‌ی متفاوت تدریس خواهند بود. از نظر مفهومی، کارگاه فرایند یادگیری از طریق انجام دادن است، که در آن دانشجویان در معرض حل دسته‌ای از مسئله‌ها و نکات موردنظر طراحی قرار می‌گیرند. بدین ترتیب آن‌ها طراحی کردن را تا حد زیادی از راه انجام دادن آن یاد می‌گیرند تا از طریق مطالعه یا تحلیل آن. (لاوسون، ۱۳۹۵: ۹)

آشنایی با معماری اسلامی یا به تعبیرتاریخ معماری اسلامی از مباحث پایه در آموزش معماری است؛ اما نسبت به اهمیت این درس در پارت آموزشی رشته معماری تنها چهار واحد به آن اختصاص داده شده که نحوه ارائه آن توسط اساتید به دانشجویان به‌صورت تشریحی و تئوری هست و این امر باعث شده توسط دانشجویان مورد اهمیت قرار نگرفته و کلاً برای آن‌ها در جهت به‌کارگیری در اصول طراحی معماری ناکارآمد باشد. پیوند میان این درس و درس طراحی معماری، چندان روشن نیست. دانشجو ارتباطی میان شناخت معماری گذشته و چگونگی طراحی معماری امروز نمی‌یابد. در ایران با توجه به غنای معمار تاریخی این موضوع اهمیتی دوچندان می‌یابد. درس طراحی معماری نیز، یکی از مهم‌ترین قسمت‌های آموزش در دوران تحصیلی برای دانشجویان معماری به شمار می‌آید. آموزش معماری یکی از مهم‌ترین مباحث در زمینه معماری امروز ایران به شمار می‌آید؛ زیرا در دوره‌ای هستیم که مسائل و امکانات بسیار متنوعی در زمینه‌ی معماری مطرح شده است که در بسیاری از عرصه‌ها در عمل با آن‌ها مواجه هستیم، بدون آنکه اهداف و برنامه‌های آگاهانه و متفکرانه‌ای درباره آن‌ها داشتیم باشیم. اهمیت و حساسیت آموزش معماری نسبت به برخی از دیگر تخصص‌ها در این است که در این رشته نمی‌توان به‌سادگی رشته‌هایی مثل علوم طبیعی یا رشته‌های فنی مهندسی نسبت به انتقال دانش و تجربیات حرفه‌ای اقدام کرد. (براد بنت، ۱۳۷۹)

در واقع پیوند دادن مباحث نظری آشنایی با معماری اسلامی با جنبه‌های کاربردی درس طراحی معماری موضوعی مورد بحث و تأمل است. مباحث تاریخ معماری با وقایع گذشته ارتباط دارد؛ و همین نکته رابطه‌ی تاریخ معماری با آموزش معماری را در فضای امروز موضوعی بحث‌برانگیز می‌سازد. از آنجاکه مجموع دروس و مباحثی که در کلاس‌ها و کارگاه‌های مختلف تدریس و یا تمرین می‌شوند نهایتاً باید در خدمت تقویت و کاربردی بودن در طراحی معماری دانشجویان باشند و باید یک معمار طراح را تربیت کنند، بسیار حیاتی است که رابطه این درس با درس آشنایی با معماری اسلامی با این هدف بررسی شود. از این‌رو روش‌ها و نظریه‌های متعدد در آموزش این بحث (آشنایی با معماری اسلامی) در مجموعه‌ی آموزش معماری پدید آمده است. عرضی آشنایی با معماری اسلامی از زاویه‌ی سیر تحولی آن به‌منظور درک خلاقیت‌ها و تصورات ذهنی دانشجویان مهم است. هر مطالعه‌ای که قرار باشد در آن علت‌ها بررسی شود نیازمند بررسی سیر تحولی است. هدف از این پژوهش و بررسی دقیق جایگاه درس آشنایی با معماری اسلامی در بدنه‌ی آموزشی دانشگاهی معماری و همچنین پیش برد هدف آموزشی درس و تبیین رابطه‌ی موضوعی این درس با درس طراحی معماری است.

۲- چارچوب پژوهش

۱-۱- اهداف پژوهش

- ۱- شناسایی ضرورت تدریس درس آشنایی با معماری اسلامی برای دانشجویان رشته معماری (پررنگ کردن مؤلفه‌های معماری اسلامی در دروس دانشگاهی و استفاده از آن‌ها)
- ۲- برنامه‌ریزی درست و کاربردی درس آشنایی با معماری اسلامی برای بازدهی بیشتر دانشجویان در زمینه طراحی (ایجاد ارتباط بین آشنایی با معماری اسلامی و حوزه طراحی)

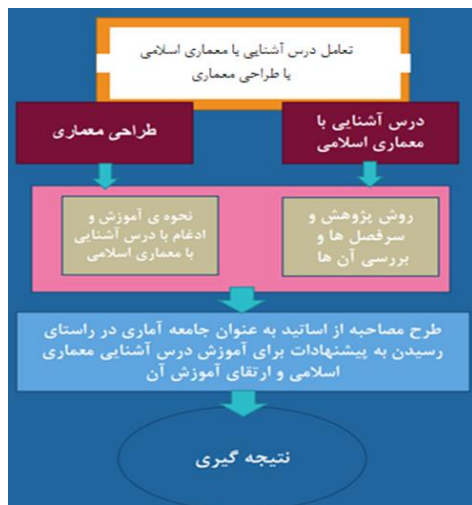
۲-۲- سوالات پژوهش

- ۱- آموزش آشنایی با معماری اسلامی چه ضرورتی برای دانشجویان رشته معماری دارد؟

۲- چگونه می‌توان در حوزه‌های نظری و عملی از آموزش آشنایی با معماری اسلامی برای بهبود طراحی معماری بهره برد؟

۳- روش تحقیق

این پژوهش از نوع پژوهش‌های کاربردی و تحلیلی و همچنین از نوع پژوهش‌های کیفی است. یک پژوهش با نظریه زمینه‌ای در قالب یک مورد پژوهی است. علت انتخاب تحقیق نظریه زمینه‌ای، دستیابی به درک عمیقی از نحوه آموزش درس آشنایی با معماری اسلامی برای یادگیری بهتر دانشجویان و کاربردی بودن در زمینه عملی و اجرایی معماری است. برای دستیابی به این هدف نیاز به انجام تحقیق کیفی است تا عوامل مؤثر در فرآیند یادگیری دانشجویان را از این درس بررسی نماید. اطلاعات از منابع مکتوب و مصاحبه با اساتید معماری به دست آمده است. روش گردآوری داده‌ها در اینجا، مصاحبه نیمه‌باز است. اساتید معماری از چند دانشگاه شامل دانشگاه رازی کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه، جهاد دانشگاهی کرمانشاه، غیرانتفاعی زاگرس، علمی کاربردی کرمانشاه انتخاب شدند. این اساتید بیشترین آشنایی با درس معماری اسلامی را داشتند و آن را تدریس کرده بودند. مصاحبه تا جایی که به جواب‌های مشابه رسید ادامه یافت و با تعداد ۱۶ نفر از اساتید مصاحبه به عمل آمد.

شکل ۱- مدل ساختاری پژوهش، ماخذ: نگارندگان.

مضمون کلی سؤال‌ها بدین شرح است: تعریف یا تعبیر از معماری اسلامی، چگونگی جاذب بودن آموزش برای دانشجویان، ارتباط اصلاح در آموزش معماری اسلامی با اصلاح نظام آموزش طراحی معماری، تأثیرگذاری درس "آشنایی با معماری اسلامی" در درس طراحی معماری، مشکل اصلی این درس در شرایط موجود، نحوه‌ی آموزش مباحث آشنایی با معماری اسلامی توسط اساتید و چگونگی به‌کارگیری ارزش‌ها و الگوهای تاریخی در طراحی معماری توسط دانشجویان. شکل ۱ مدل ساختاری پژوهش را نمایش می‌دهد.

۴- پیشینه پژوهش

علی‌رغم اهمیت آموزش معماری به‌عنوان یکی از حوزه‌های حساس و موردتوجه صاحب‌نظران معماری، تاکنون مطالعات مستقل اندکی در زمینه دروس تاریخ معماری در ایران انجام شده است. در جداول شماره ۱ و ۲ به نمونه تحقیقات صورت گرفته در زمینه پژوهش حاضر اشاره شده است.

۵- مبانی نظری پژوهش

معماری نوعی عمل خلاقانه است که هدف آن شکل دادن به فضای زیست انسان در کل هستی می‌باشد و گستره ی آن از جابجایی به نیازهای انسانی در پیوند با محیط و طبیعت تا بیان عواطف و اعتقادات او، طیف وسیعی را در بر می‌گیرد. (شورای برنامه ریزی عالی، ۱۹۹۶) در تعریفی دیگر، معماری، یک صنعت خدماتی است که به شدت وابسته به بازار است بنابراین از تغییرات انقلابی در شرف وقوع تا ثیر می‌پذیرد. (گرچی مهلبانی، ۲۲۵، ۱۳۸۹) در مقوله ی آموزش معماری، ایجاد توانایی در طراحی سهم اساسی و هدف عمده در آموزش را تشکیل می‌دهد. هدف اصلی دروس آتلیه ای معماری تربیت طراح و ایجاد قابلیت ها و مهارت های طراحی در دانشجو است. دانشجوی معماری در طی تمرین های معماری، با همراهی استاد می آموزد که چگونه طراحی را از جمع داده هایی به نام نیازها یا الزامات آغاز کند و با روندی خاص، موفق به ارا نه طراحی ای شود که نه تنها الزامات اولیه طراحی را داشته باشد، بلکه حاوی نظر گاه ها و علایق شخصی تفسیر کننده ها نیز باشد، یعنی سیری از سوال به جواب. (دانشگر مقدم، ۱۳۸۸). از طرفی در شناخت و آموزش معماری سنتی ایران در گذشته انتقال اطلاعات و مفاهیم به صورت سینه به سینه و میریدی و مرادی انجام می پذیرفت. (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۲۲)

آموزش معماری نه تنها در دوران حاضر، بلکه حتی در دوران آکادمی های رنسانس ایتالیا و پیش از آن نظام آموزشی عملی در نظام صنفی که غالباً ویژگی موروثی بودن داشت، عمده ترین بخش از آموزش معماران و بنایان و عمده ها را تشکیل می داد این بخش از آموزش که غالباً برای تمام افراد این حرفه با هر درجه و عنوانی مشترک بود، در کارگاه انجام می شد و شاگردان با بسیاری از روش های کارگاهی و عملی ساخت و ساز آشنا می گردیدند. (قدوسی فر و همکاران، ۱۳۹۱، ۴۱)

آموزش طراحی معماری در قالب کارگاه های طراحی بالاخص در ایران به عنوان محور آموزش معماری تقریباً مورد اتفاق همه نظر کارشناسان مسائل آموزش و حرفه معماری است. (شهیدی و همکاران، ۸۲، ۱۳۸۷) دروس تاریخ معماری یکی از مهم ترین محورهای دروس مدارس معماری است. حقایق مربوط به معماری را انسان ها طی دوران های طولانی و از طریق تجربه و آزمون های مستمر به دست آورده اند. از این رو، می توان گفت که تاریخ معماری مجموعه مدون آزمون های تجربی ثبت شده بشر در

امر معماری و از ابزارهای مهم برای فهم معماری و ایجاد بینش تاریخی در معماران است. شناخت تاریخ معماری، به‌عنوان یکی از اجزای آموزش معماری، به افزایش توانایی‌های معماران در زمینه‌های گوناگون از جمله مشاهده، تحقیق، تجزیه و تحلیل طرح‌های معماری و ... کمک می‌کند و افزون بر آن به طرح‌های معماری دانشجویان جهت می‌دهد و به تعبیری زمینه‌های لازم را برای کسب شایستگی‌های مورد انتظار برای معمار شدن و کسب صلاحیت معماری و تصمیم‌گیری درباره زندگی افراد برای آن‌ها می‌سازد. (Lynn, 1996) این دروس در کنار افزایش معرفت فرهنگی - تاریخی و زمینه‌سازی برای رویارویی هوشمندانه با حرفه معماری، یکی از عوامل اصلی در جهت‌دهی اندیشه و شکل‌گیری شخصیت معمارانه معماران است. (گلیجانی مقدم، ۱۳۸۴)

جدول ۱- پیشینه‌های پژوهش داخلی مرتبط با آموزش تاریخ، مأخذ: نگارندگان

نویسنده	عنوان	سال	خلاصه پژوهش
اکبر زرگر	جایگاه درس تاریخ معماری در آموزش معماری	۱۳۷۴	درس تاریخ معماری جز برنامه‌های آموزشی در رشته معماری است. و به بررسی جایگاه این درس و فواید آن در دانشکده‌های معماری پرداخته است. این نوشتار همچنین به خلایق که در حال حاضر از نظر منظر کارپره مباحث تاریخی در زمینه طراحی معماری وجود دارد به تاریخچه آموزش کلاسیک به برنامه‌های درسی قبل و بعد از انقلاب فرهنگی در دانشکده‌های معماری توجه نموده در نهایت توصیه می‌شود که اولاً در دانشکده‌های معماری ایران باید درس تاریخ از وجه جنبه‌های ملی آن مورد تأکید قرار گیرد در ثانی در شهودی آموزش آن لازم است تجزیه‌بندی منظر اصلی به عمل آید.
احسان طهماسبی و علیرضا مستغنی	بررسی چگونگی ارتقای جایگاه تاریخ معماری در آموزش معماری در ایران	۱۳۹۶	به شناخت اهداف اصلی آموزش تاریخ معماری و چگونگی تطبیق آن با نظام آموزش دانشگاهی معماری در ایران در مقطع کارشناسی پیوسته می‌پردازند. پرسش‌های اصلی آن درباره نسبت میان معماری و تاریخ آن؛ رویکردهای اصلی در آموزش تاریخ معماری؛ چگونگی بهره‌بردن از تاریخ معماری در حوزه نظر و عمل؛ اهداف آموزش تاریخ معماری؛ و نسبت‌های تاریخ معماری با دیگر دروس است.
الهام کاظمی - حسن ستاری ساریاتقی - رحمت محمد زاده - افرا غریب پور	بررسی کیفیت فرایند آموزش درس مقدمات طراحی معماری (۲) در پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران	۱۳۹۹	هدف این پژوهش، سنجش و ارزیابی میزان استفاده از شاخصه‌های فرهنگ ایرانی-اسلامی در طراحی ترمین‌های دروس مقدمات طراحی معماری پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران است. شیوه پژوهش، توصیفی-تحلیلی و پیمایشی به صورت عکس‌نگاری از روند برگزاری کلاس‌های دروس مذکور در ترم ۵ و ۶ و از نظر نتایج یک تحقیق کاربردی است. جامعه آماری ۴۴ نفر از اساتید معماری دانشگاه‌های شهرهای تهران و تهران می‌باشد که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده‌اند. سؤالات پرسشنامه به سه مؤلفه مفهوم هندسی، مفهوم خلاقیت و مفهوم فرم و فضا تقسیم شده و هر کدام از این مؤلفه‌ها دارای زیر مؤلفه‌هایی هستند که همان شاخصه‌های معماری ایرانی-اسلامی است. جهت تجزیه و تحلیل داده، از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی در نرم‌افزار SPSS استفاده گردید.
سلمان نقره‌کار و صدیقه معین مهر	پیشنهاد راهکارهایی برای اثربخشی آموزه‌های اسلامی بر دروس رشته معماری «نمونه» موردی؛ دروس مقدمات طراحی معماری بر اساس چهار رویکرد مصوب شورای تحول شورای عالی انقلاب فرهنگی (اسلامی سازی، بومی‌سازی، کارآمدی و روزآمدی)	۱۳۹۹	برنامه و سرفصل رشته معماری در حال حاضر، نقص دارد. در عرصه نظری، تأثیر آموزه‌های اسلامی بر مبانی آموزش کم‌رنگ بوده؛ نتیجه آنکه فارغ‌التحصیلان این رشته پس از طی دوره آموزشی، نه به رشد متقابل فرای فردی تسلی می‌رسند (حسن فاعلی)؛ و نه از کار آبی حرفه‌های معماری لازم برای برآوردن نیازهای جامعه برخوردارند (حسن فاعلی). حل این مشکل، نیازمند تأمل و بازنگری در برنامه و سرفصل رشته معماری است.

حوزه تاریخ معماری به یکی از مباحث اصلی در مدارس معماری جهان تبدیل شده است. این مبحث در مدارس معماری ایران در مقاطع مختلف تحصیلی (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) آموزش داده می‌شود و در دوره کارشناسی در قالب دروس اصلی رشته معماری با عنوان «دروس حوزه‌های تاریخ و تئوری معماری» در کنار دو حوزه دیگر، یعنی حوزه طراحی معماری و حوزه فن ساختمان تدریس و ۱۹ واحد از مجموع ۱۴۰ واحد این دوره را شامل می‌شود. نگاه کمی به برنامه نشان می‌دهد که این دروس در سه بخش دسته‌بندی می‌شوند. بخش اول دروسی هستند که به بررسی تاریخ معماری جهان می‌پردازند و شامل دروس «آشنایی با معماری جهان» و «آشنایی با معماری معاصر» است. بخش دوم دروسی هستند که در آن‌ها به‌طور غیرمستقیم حوزه‌های مرتبط با تاریخ معماری آموزش داده می‌شوند که می‌توان به «مبانی نظری معماری»، «مرمت ابنیه»، «برداشت از بناهای تاریخی» و «انسان، طبیعت و معماری» اشاره کرد. در بخش سوم دروس مرتبط با تاریخ معماری ایران و معماری اسلامی قرار دارد که فقط شامل درس «آشنایی با معماری اسلامی» می‌شود. در دوره تحصیلات تکمیلی نیز تقریباً به‌جز دو گرایش معماری اسلامی و مطالعات معماری ایران، در هیچ کدام از سایر گرایش‌ها اثری از دروس تاریخ معماری ایران یا معماری اسلامی نیست. همان‌طور که

اشاره شد، با توجه به اینکه تنها درس آشنایی با معماری اسلامی ایران حوزه تاریخ معماری ایران و معماری اسلامی را شامل می‌شود، بررسی عنوان و محتوای این درس در اولویت قرار دارد. (ایمانی، بی‌بی، ۱۳۹۶: ۱۰۴) سال‌هاست که وجود "معمار اسلامی" به‌منزله‌ی یکی از اقسام مهم معمار در تاریخ معمار جهان به رسمیت شناخته شده است. تاریخ نتیجه‌ی نحوه‌ی خاصی از توجه انسان به عالم است؛ به سخن دیگر تاریخ گونه‌ای نسبت میان انسان و عالم است و بر همین پایه باید فهم شود. (رحیم زاده، ۱۳۸۵: ۵) تاریخ کوشش نقادانه به‌منظور فهم محاسن و معایب گذشته است؛ کوششی که پویاست نه ایستا. بنابراین حال و هوای امروز خود در جریان مطالعه‌ی تاریخی دخالت می‌کند و بر شیوه‌ی درک ما از گذشته اثر می‌گذارد و تاریخ را در مقابل چشم ما پدیدار می‌کند.

جدول ۲- پیشینه‌های پژوهش خارجی مرتبط با آموزش تاریخ، مأخذ: نگارندگان

نویسنده	عنوان	سال	خلاصه پژوهش
هیزل کانوی و راولن رونیث	کتاب در فهم معماری	۱۳۸۲	بر کاربرد آموزش تاریخ معماری پافشاری کرده‌اند.
گریستوفر الکساندر	کتاب معماری و راز جاودانگی	۱۳۹۶	پارها ناخشنودی خود را از نادیده انگاشته شدن تجربه‌های طراحی معماری گذشتگان برای معماری امروز نشان داده است. او در پی کشف الگوهایی از گذشته که هنوز آن‌ها را کارآمد می‌شمارد. سراغ نمونه‌های فراوانی از گوشه کنار جهان رفته و ویژگی‌های برجسته‌ی آن‌ها را تحلیل کرده است.
نیکوس سالینگاروس	مقاله الگوهای معماری	۲۰۰۹	رویکرد الکساندر را گسترش داده و دامنه و وجوه ریاضی آن را مطرح کرده است. وی به توجه انسان گویانه‌ای برای این رویکرد الگویی پرداخته و به کاربرد رویکرد الگویی در طراحی چند صد سال گذشته اشاره کرده است.
مارک گارسیا	سراغ‌آزایی برای یک تاریخ‌نگار و آینده الگوهای معماری و طراحی فضا	۲۰۰۹	به اهمیت الگو و کارآمدی آن در کل تاریخ معماری پرداخته است.
زافر ساکدیک و همکارش	مکان و اهمیت یادگیری تاریخ در آموزش معماری	۲۰۱۳	به اهمیت تاریخ معماری در آموزش معماری پرداخته و تئوسه است نه تنها تاریخ پیشرفت‌ها در حوزه‌ی معماری را برای ما روشن می‌کند افزون بر آن در طراحی ساختمانی پاری رسان است. مقاله بر شیوه‌ی نگارش تاریخ معماری با هدف کاربرد در طراحی معماری تیز پافشاری کرده است. نتایج حاصل از پژوهش به نگاه شکلی به آثار معماری رسیده و با تحلیل تطبیقی نمونه‌هایی از معماری معاصر با معماری جهان بر این تکرش شکلی به تاریخ پافشاری ورنیده است.
دنیز آتاک	فعالیت‌های غیر رسمی در آموزش معماری: یک مدرسه‌ی تابستانی نمونه شهر تاریخی، علوم اجتماعی و رفتاری	۲۰۱۴	اهمیت تاریخ معماری و کاوش‌های باستان‌شناسانه در محل به عنوان آموزش‌های غیر رسمی در کنار دروس نظری و عملی برای دانشجویان را یاد آور شده است.
مارک سونارتون	نقش تاریخ در آموزش معماری	۲۰۱۴	اوتنش تاریخ در آموزش معماری را بررسی کرده و سرچشمه پیشنهاد کرده که رویکرد ابزارنگاری به معماری کنار گذاشته شود و تاریخ زمان حال خود و سودمند برای اکنون به کار برده شود.
اسین هاسگول	فضا همچون بیکر بندی و الگوهای فضا	۲۰۱۵	اهمیت الگوبانی فضایی را در معماری مطرح کرده است.
پیتر زومتور و ماری لندینگ	کتاب احساسی از تاریخ	۱۳۹۷	تأثیر تاریخ را همچون شاخصی از زمینه در طرح خود تشریح کرده و به گونه‌ای سر راست از روش شناسی طراحی شعاری از طرح‌های سخن رانده و چگونگی تأثیر پذیری از آثار به جا مانده از تاریخ آن را شرح داده‌اند.

دشواری تعریف تاریخ و معنای‌ای چون حقیقت و زیبایی از راه بررسی تطبیقی آراء موجود نشان‌دهنده‌ی پیوند ژرف میان آن‌ها و مبنای تعریف یعنی جهان‌بینی‌هاست. جهان‌بینی ماهیتاً معنایی است که در مصداق‌های متکثر ظاهر می‌شود تاریخ نیز به سبب عمق پیوندش با جهان‌بینی متناظر خود مانند آن معنایی واحد است که در مصداق‌های متکثر ظاهر می‌شود. به سخن دیگر «تاریخ» در عمل همواره به‌سان تاریخ‌ها؛ ظاهر می‌شود؛ پس هنگام جستجو برای تعریف آن نیز به‌جای تعریف؛ با تعریف‌ها روبرو می‌شویم. هدف از مطالعه‌ی معمار و تاریخ آن نه فقط کوشش برای فهم گذشته بلکه کوشش برای فهم رابطه‌ی گذشته و آینده است. پژوهش در تاریخ معمار همچون هرگونه پژوهش تاریخی دیگر از نیاز به درک موقعیت کنونی سرچشمه می‌گیرد. این نیا محصول باوری است که درک موقعیت کنونی را بدون شناخت گذشته ممکن نمی‌داند؛ زیرا تنها به مدد مطالعه‌ی گذشته می‌توان دریافت که چگونه به نقطه‌ی امروز رسیده‌ایم وجه تصمیم‌ها و انتخاب‌هایی ما را به اینجا رسانده است. (هیزل کانوی و راونن رونیث، ۱۳۸۴: ۲۴)

مطالعه‌ی تاریخ معمار چه تاریخ معاصر و چه تاریخ دور ما را به بررسی و نقد امروز و دیروز وامی‌دارد. تنها با مطالعه‌ی گذشته می‌توان عالم امروز را که زاینده‌ی آن است فهمید؛ و تنها با فهم رابطه‌ی متقابل امروز و گذشته می‌توان به ساختن آینده‌ای بهتر امیدوار بود. بدون چنین تصویری ما زندانی زمان حال می‌شویم و با چنین درک معیوبی قادر به پیش بینی راه‌حل‌های گوناگون و تشخیص انتخاب‌های مناسب برای آینده نخواهیم بود. تاریخ از همین امروز رو به گذشته آغاز می‌شود. به بیان دیگر تاریخ هر آن چیز است که در پس امروز واقع شده است این تعریفی بسیار مهم و بنیادی است؛ چراکه با آن هر اثر معماری‌ای که در لحظه‌ای پیش به وجود آمده یا طراحی شده قدم به تاریخ معمار گذاشته است. با این تلقی تاریخ معمار همان مجموعه‌ی آثار معمار است. (خویی، ۱۳۸۵: ۲۳)

لذا به هر اثر معمار که بنگریم گویی با گوشه‌ای از تاریخ معمار مواجه ایم. شاید گفته شود آنچه در تحقیق تاریخی اهمیت دارد فقط نظر کردن به آثار نیست؛ بلکه شیوه‌ی نظر است. در این صورت مراجعه‌ی صرف به آثار مطالعه‌ی تاریخی نیست. معماران بخش اعظم عمر حرفه‌ای خود را در میان نقشه و عکس و تصویر و کروکی و تصویر یا نمونه‌ی سه‌بعدی و مانند این‌ها (به عبارتی مدارک ترسیمی و سه‌بعدی) می‌گذرانند. جالب اینجاست که به‌رغم اهمیت این قبیل مدارک در غالب کتاب‌های نظری معمار به این مهم بی‌توجهی شده است. اگر ورود به عالم معمار باید از طریق آثار باشد پس کلید فهم معمار نیز همان آثار آن است. این تلقی عین قولی است که می‌گوید: معمار را باید با معمار فهمید. با این نگاه نظریه‌ی معمار حتی اگر از زمره‌ی ظریف‌ترین و پیچیده‌ترین مباحث فکری باشد در پیوند با آثار معمار معنا می‌یابد. طبق این تلقی در خوش‌بینانه‌ترین نگاه نظریه همواره با تجربه و عمل معمارانه همراه است. با این اوصاف معمار در وهله‌ی اول حرفه یا تلاشی تجربی و عملی است و دانش معمار نیز اساساً دانشی عملی است. به همین سیاق مبانی نظری معمار نیز همواره معطوف به تجربه و عمل و در حال روایت تجربه‌ی معماران است. اگر با این نتیجه موافق باشیم؛ رای به فهم معمار با معمار می‌دهیم لذا همان قدر که مطالعه‌ی تاریخ را برای عموم و غیر معماران لازم می‌دانیم برای خواص و دست‌اندرکاران معمار نیز راه گشا خواهیم دانست.

۵-۱- جایگاه درس آشنایی با معماری اسلامی در برنامه درسی رشته معماری

شکل ۲ برنامه آموزشی درس معماری اسلامی دوره کارشناسی پیوسته معماری را نمایش می‌دهد. بر اساس سرفصل درس آشنایی با معماری اسلامی، این درس با پیش‌نیاز درس برداشت از بناهای تاریخی به دانشجویان ارائه و اهداف زیر در آن دنبال می‌شود. آشنایی با مفاهیم معماری اسلامی، درک و لمس مشخصات و کیفیات فضایی در این معماری، آشنایی با اصول و مبانی حاکم بر طرح بناها در این معماری و هویت بخشیدن به طراحی معماری دانشجویان. اولین نکته در بررسی سرفصل درس آشنایی با معماری اسلامی این است که در قسمت تعریف موضوع درس، به تلاش در درس برای ارائه تصویری روشن از معماری اسلامی ایران اشاره شده است، تصویری که گام نخست در جهت مؤانست دانشجویان معماری با این نوع معماری عنوان شده است. مطابق شکل ۳ در سرفصل این درس تلاش برای ارائه تصویری روشن از معماری اسلامی از طریق ارائه مباحث زیر مشهود است.

		مجموع			ترم پنجم		
ردیف	نام درس	نوع درس	تعداد واحد			دروس پیش نیاز	مقدّمات طراحی معماری ۳
			جمع	عملی	نظری		
۱	طراحی معماری ۱	اصولی	۵	۵	۰	اصولی	مقدّمات طراحی معماری ۳
۲	اسکیس ۱	پایه	۱	۱	۰	پایه	اسکیس ۱
۳	فرآیند طراحی در معماری	اصولی	۳	۰	۳	اصولی	طراحی معماری ۱
۴	معماری اسلامی ۱	اصولی	۳	۱	۲	اصولی	معماری معاصر ۱
۵	تنظیم شرایط محیطی	اصولی	۳	۰	۳	اصولی	معماری معاصر ۲
۶	مقاومت مصالح و سازه‌های فلزی	اصولی	۳	۰	۳	اصولی	معماری جهان
۷	انقلاب اسلامی ایران	عمومی	۲	۰	۲	عمومی	طراحی ساختمان‌های بتنی
۸	دانش جمعیت و خانواده	عمومی	۲	۰	۲	عمومی	تحلیل و طراحی روستا
۹			۲	۰	۲	عمومی	تفسیر موضوعی نهج البلاغه
	مجموع		۲۰	۷	۱۳		مجموع

شکل ۲- برنامه آموزشی درس معماری اسلامی دوره کارشناسی پیوسته معماری

باید ذکر کرد که شناخت دانشجویان یکی از عوامل مهم و مؤثر بر آموزش در کارگاه‌های معماری است. نمی‌توان شاگرد معماری را بدون شناخت دقیق و بدون توجه به واکنش‌هایش به داده‌ها و خواسته‌ها، تحت یک برنامه منظم و از پیش تعیین شده بار آورد. یکی از راه‌های این شناخت، توجه به سبک‌های یادگیری است که ترجیحات یادگیری و تفاوت‌های موجود میان افراد در روش‌های یادگیری را بیان می‌کند. (فیضی و دژ پسند، ۱۳۹۷: ۱۴۹)

آموزش معماری با توجه ویژه به دروس طراحی معماری و بهره‌گیری از آموزش‌های مطالب‌تئوری، به عنوان یک دوره چندمرحله‌ای که در طی این دوره، گروه‌های مختلف داده‌ای و اطلاعاتی نیز مطابق با هر فصل از آموزش به آن افزوده می‌گردد. (Yildirim & Yavuz, 2013)

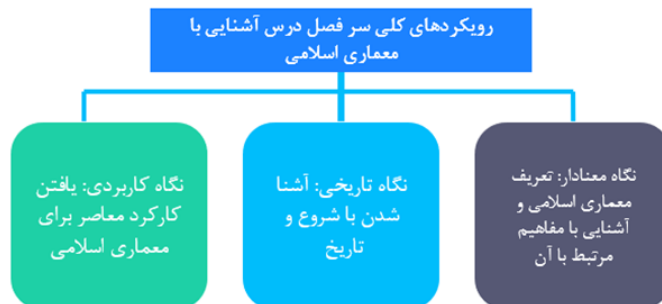
عوامل مؤثر بر یادگیری شامل تجربه اندوزی، تعامل با محیط خارجی، ریسک پذیری گفتگو هستند. (Gomes & Wojhan, 2017) آموزش یک عامل تعیین کننده در پیشرفت و توسعه جوامع می باشد. (Tasc, 2015) بیشترین قسمت از آموزش معماری در آتلیه طراحی اتفاق می افتد و آتلیه طراحی به منزله هسته اصلی آموزش معماری می باشد. (Karsh, 2015) روش های سنتی آموزش معماری، نیازهای دانشجویان امروز را برآورده نمی کند. (Labib et al, 2019) مبحث آموزش و نیاز مبرم به ارتقای کیفی آموزش در سال های اخیر، از ابعاد مختلفی بررسی شده است. (سلامت، حبیب، شاهچراغی، ۱۴۰۰)

بیان ضرورت ارائه این درس به صورت مبحثی مستقل در میان دروس تاریخ معماری؛
مفاهیم و تعاریف معماری اسلامی به طور کلی و تعریف حوزه معماری اسلامی ایران به طور خاص؛
نحوه شکل گیری معماری اسلامی در ایران و ارتباط آن با معماری قبل از اسلام در ایران
ارائه تصویری کلی از سیر تحول این معماری در طول تاریخ به مدد معرفی دقیق نمونه های مهم و ارزنده، تعیین مشخصات آثار و ابنیه دوره های مختلف، تفاوتها و تشابه های آثار این دوره ها و تعیین نقاط عطف تاریخ این معماری
بحث درباره معرفی انواع بناها و ارائه نمونه هایی از آنها مانند مسجد، مدرسه، مقبره، کاروانسرا، بازار و بناهای وابسته به آن، باغ، بناهای خدماتی (حمام و آب انبار و ...)
آشنایی با مشخصات فضاها و اصول حاکم بر طراحی آنها شامل اصل درون گرایی و تأثیرات آن بر طرح بناها و بافت های سنتی، نظم و خلوص حاکم بر انتخاب اشکال، اصول ترکیب و انتظام اشکال و فضاها؛
معرفی دقیق عناصر فضایی متشکله بناها شامل حیاط، گنبد خانه، ایوان، ورودی، شبستان، رواق، انواع اتاق ها و تالارها و ..
معرفی کلی هنرهای وابسته به معماری و ارائه نمونه هایی از آنها از قبیل انواع کاربردی ها (مقرنس، رسمی بندی، بزدی بندی و کاسه سازی، نقاشی، کاشی کاری، گچ کاری، انواع نقوش (هندسی و گیاهی) و ...)

شکل ۳- مباحث ارائه تصویری روشن از معماری اسلامی، ماخذ: نگارندگان

بزرگترین مانع آموزش درست معماری بی توجهی به این امر ظاهراً بدیهی است که آموزش معماری مسبوق بر خود معماری است و خود معماری چیزی جز اثر معماری نیست. حال اگر قبول داریم که تعلیم معماری مسبوق به اثر معماری است باید بگوییم کدام آثارند که پایه ی تعلیمات ما هستند. ممکن است گفته شود که تعلیم معماری را نمی توان به دوره خاص و آثار خاص محدود کرد، بلکه کل تاریخ را باید مدنظر داشت. خواهی نخواهی محصول یک قرن تجربه اخیر ما در معماری و شصت سال آموزش معماری جدید مجموعه آثاری است که از بین همه ساخته شده های این یکصد سال می پسندیم و میگوییم ای کاش همه مثل آنها یا بهتر از آنها بودند. اگر کسی بگوید می توان این آثار را کنار گذاشت و تعلیم را از آثار برتر اساتید معماری جهان شروع کرد البته به شرایط واقعی تعلیم توجه ندارد. نخستین معلمان دانشکده های معماری یا خارجی بودند یا ایرانیانی که معماری جدید را با حضور در محیط و تعلیم از استادان خارجی فرا گرفته بودند. هر زمان که لازم باشد می توان برای تعلیمات معینی استاد خارجی استخدام کرد. آنچه اهمیت دارد این است که دانشجو و کارآموز جوان معماری باید اصل آثار را ببیند و با آنها محسوس شود و این کار را به وسیله ی ادراک اصلی خود از معماری تبدیل کند. ترسیم و نمایش بر روی کاغذ با تمام ارزشی که در حد یک وسیله دارد، نباید موضوعیت پیدا کند و جانشین خود معماری شود. (زر افشانی، طهماسبی، بایزیدی، ۱۴۰۰) نکته شایان توجه دیگر در آموزش معماری، امکان رشد و ایفای خلاقیت، هم در اساتید و هم در دانشجویان است؛ به همین دلیل فرایند یادگیری، افراد در سطوح و توانایی های متفاوتی قرار دارند. (خواجه پور، ثقفی، کریمی نیا، پیراویزی، ۱۴۰۰)

نگاهی به اهداف و موضوعات اشاره شده در سرفصل درس آشنایی با معماری اسلامی نشان می دهد که در این درس پرداختن به طیف وسیعی از موضوعات شامل بیان ضرورت آشنایی دانشجویان با معماری اسلامی، ریشه یابی و تعریف دقیق این موضوع، بررسی تاریخی این مفهوم، بررسی مصادیق این نوع معماری، بررسی مفاهیم مرتبط با معماری اسلامی، شناسایی مفهوم معاصر از این معماری و کاربرد آن در معماری معاصر مدنظر است. بنابراین، در یک نگاه کلی، موضوعات این درس به سه حوزه کلی زیر تقسیم می شود:

شکل ۳- رویکردهای کلی سرفصل درس آشنایی با معماری اسلامی

بررسی وضعیت موجود در درس آشنایی با معماری اسلامی (و دقت در اهداف و محتوای آن)

بر اساس شرح درس مصوب ستاد شورای عالی انقلاب فرهنگی، در دوره ی آموزشی کارشناسی معماری، درس آشنایی با معماری اسلامی با اهداف زیر تدوین گردیده است:

- ۱- آشنایی با مفاهیم معماری اسلامی
- ۲- درک و لمس مشخصات و کیفیات فضایی در این معماری
- ۳- آشنایی با اصول و مبانی حاکم بر طرح بناها در این معماری
- ۴- هویت بخشیدن به طراحی معماری دانشجویان

این درس می‌کوشد تصویری روشن از معماری اسلامی ایران ارائه دهد؛ تصویری که گامی نخست در جهت مؤانست دانشجویان با این معماری غنی به‌حساب آید.

موضوعات اصلی درس آشنایی با معماری اسلامی در شرح درس ستاد شورای عالی انقلاب فرهنگی:

- ۱- بیان ضرورت ارائه این درس به‌صورت میحی مستقل در میان دروس تاریخ معماری
- ۲- مفاهیم و تعاریف معماری اسلامی به‌طور کلی و تعریف حوزه‌ی معماری اسلامی ایران به‌طور خاص
- ۳- نحوه‌ی شکل‌گیری معماری اسلامی در ایران و ارتباط آن با معماری قبل از اسلام ایران
- ۴- ارائه تصویری کلی از سیر تحول این معماری در طول تاریخ، به مدد معرفی دقیق نمونه‌های مهم و ارزنده، تعیین مشخصات آثار و اینبیه دوران مختلف تفاوت‌ها و تشابه‌های آثار این دوره‌ها و تعیین نقاط عطف تاریخ این معماری
- ۵- بحث در معرفی انواع بناها و ارائه نمونه‌هایی از آن‌ها مانند مسجد، مدرسه، مقبره کاروانسرا، بازار و بناهای وابسته به آن، باغ، بناهای خدماتی (حمام، آب‌انبار و...) خانه‌های مسکونی و نیز مجموعه‌ها
- ۶- آشنایی با مشخصات فضاها و اصول حاکم بر طراحی آن‌ها شامل اصل درون‌گرایی و تأثیرات آن بر طرح بناها و بافت‌های سنتی نظم و خلوص حاکم بر انتخاب اشکال، اصول ترکیب و انتظام اشکال و فضاها
- ۷- معرفی دقیق عناصر فضایی متشکله بناها شامل حیاط، کتابخانه، ایوان، ورودی، شبستان، رواق، انواع اتاق‌ها و تالارها و...
- ۸- معرفی کلی هنرهای وابسته به معمار و ارائه نمونه‌هایی از آن‌ها از قبیل انواع کاربردی‌ها، مقرنس، رسمی بندی، یزدی بندی، کاسه بندی، گچ‌بری انواع نقوش (هندسی و گیاهی) و...

حال به‌منظور رسیدن به نحوه‌ی صحیح آموزش درس آشنایی با معماری اسلامی و بهینه کردن آموزش آن در تعامل با طراحی معماری همان‌طور که در روش تحقیق ذکر شد سؤالاتی از اساتید این درس به‌صورت مصاحبه انجام شد. برای دسته‌بندی و روش پژوهش این مقاله و رسیدن به مقوله مناسب از پاسخ اساتید نسبت به این مصاحبه از روش کدگذاری استفاده گردید. کدگذاری در این تحقیق در سه مرحله باز، محوری و انتخابی صورت پذیرفته است. کدگذاری باز: یعنی داده‌ها را از یکدیگر جدا کرده و مفاهیم اولیه به داده‌های که خام هستند و ماهیت آن‌ها تجزیه ای است. کدگذاری محوری: ارتباط مفهومی و نظری بین مقوله‌ها و مرتب‌سازی آن‌ها نسبت به هم و ماهیت ترکیبی دارد. فرآیند کدگذاری انتخابی: مقوله‌بندی کدها و کشف کدهای محوری، ویژگی‌ها و ابعاد آن.

جدول ۲- نمونه کدگذاری اولیه به روش باز، ماخذ: نگارندگان

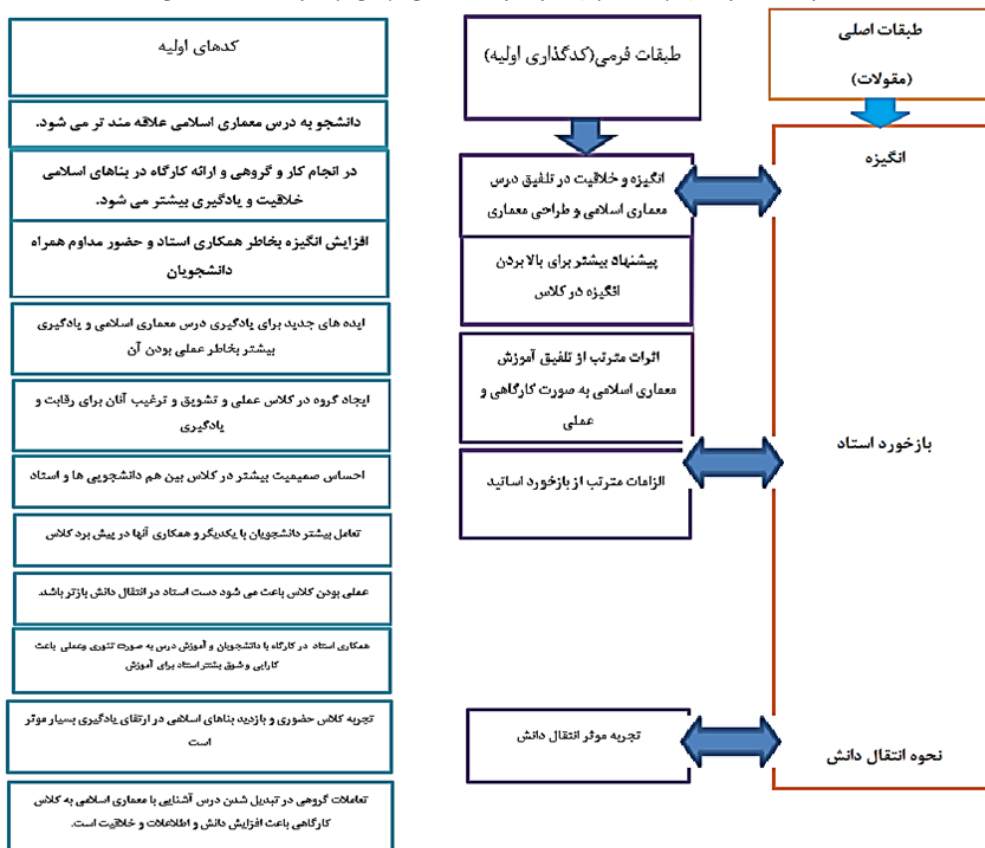
ردیف	کدها	دلایل
۱	ارائه درس آشنایی با معماری اسلامی با سر فصل طراحی معماری اسلامی در ترم چهارم و پنجم به صورت دو واحد نظری و سه واحد عملی	کاربردی بودن آن و تعامل دانشجویان با درس
۲	فراگیری فراتر از درس از تجربه ی بازدیدهای میدانی از بناهای اسلامی	حضور استاد در کنار دانشجویان و ارائه کلاس در محیط بناهای اسلامی
۳	علاقه مندی بیشتر دانشجویان به رشته ی معماری به خصوص درس معماری اسلامی	منعطف بودن کلاس جذابیت بیشتر کلاس
۴	بر اساس نظر اساتید چنین روش آموزشی احساس رضایت دانشجویان را افزایش می دهد.	برنامه ریزی و آموزش درست
۵	نکات آموزنده زیاد برای دانشجویان	منعطف بودن کلاس جذابیت بیشتر کلاس
۶	پیشرفت کارهای فردی در نتیجه تلفیق این درس با طراحی معماری و ارائه آن در کارگاه	جذابیت روش برای دانشجویان منعطف بودن روش
۷	علاقه مندی بیشتر به درس معماری اسلامی بخاطر همراهی استاد و کار گروهی	برنامه ریزی درست و حضور استاد در گروه
۸	با توجه به همراهی استاد و شرکت در فعالیت های گروهی دانشجویان تجارب زیاد و متفاوتی را به دست می آورند.	جذابیت روش برای دانشجویان منعطف بودن روش

۱. تحلیل و کدگذاری باز: در اینجا، نمونه‌گیری به حدی وسیع است که پژوهشگر قادر به بررسی مفاهیم در موقعیت باز است. پژوهشگر به کدگذاری هر رویداد جالب، توجه کرده. از درون متن مصاحبه‌ها و مشاهدات اساتید کدهای زیادی استخراج شده است.

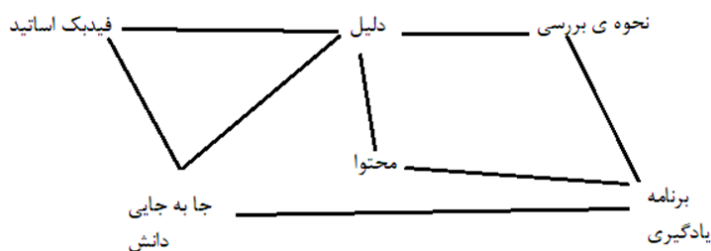
داده‌ها موردبازنگری قرار گرفته و کدهای نهایی مشخص شده‌اند. نمونه کدهای اولیه در جدول شماره ۱ آمده است. که بر اساس توجه اساتید به ادغام درس معماری اسلامی با طراحی معماری بوده است.

۲. کشف طبقه‌ها: خود مفاهیم بر اساس ارتباط با موضوعات مشابه طبقه‌بندی شده‌اند. عنوان هایی که به طبقه‌ها اختصاص داده شده‌اند؛ انتزاعی‌تر از مفاهیمی است که مجموعه آن طبقه را تشکیل می‌دهند. عنوان‌های انتخابی به‌طور عمده توسط پژوهشگران بر اساس مصاحبه‌ها انتخاب شده‌اند. در این مرحله ۶ طبقه اصلی ایجاد شده است: ایجاد انگیزه، بازخورد اساتید، نحوه انتقال دانش، کارگروهی، ایجاد رقابت، نیاز همراهی دانشجویان.

جدول ۳- نمونه‌ای از کدگذاری ثانویه و شکل‌دهی برخی از مقولات طبقه اصلی

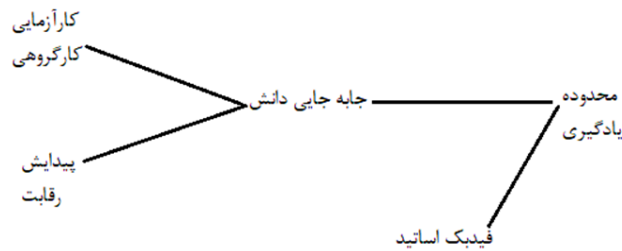

مرحله دوم که رابطه بین مفاهیمی چون فرآیند یادگیری، بازخورد استاد، محتوا و برنامه، نحوه ارزیابی، نحوه انتقال دانش و انگیزه طبق شکل زیر هست:

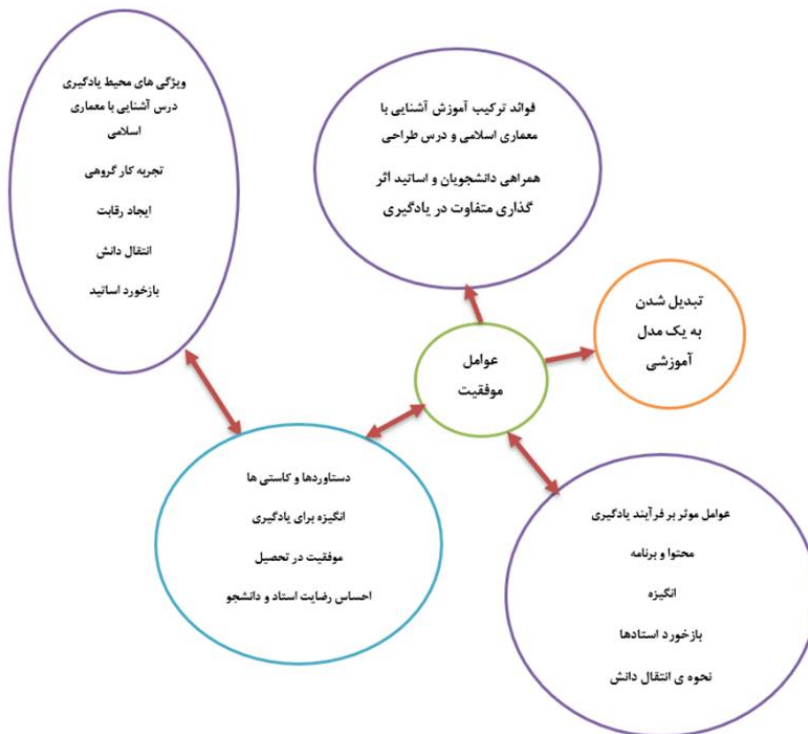
شکل ۴- کدگذاری محوری رابطه بین مفاهیم فرآیند یادگیری، ماخذ: نگارندگان

مفاهیمی مثل ایجاد رقابت، بازخورد اساتید، تجربه کارگروه، نحوه انتقال دانش با محیط یادگیری در ارتباط می‌باشند:

شکل ۵- کدگذاری محوری رابطه بین مفاهیم محیط یادگیری، ماخذ: نگارندگان

مرحله سوم: کدگذاری انتخابی یا گزینشی (شکل ۶)، دیاگرام نهایی در مرحله کدگذاری انتخابی هست و ما را به دستاوردهای مصاحبه می‌رساند.

شکل ۶- کدگذاری انتخابی، ماخذ: نگارندگان

۶- بخش تحلیل ها

روش ادغام دو درس آشنایی با معماری اسلامی و کارگاه طراحی بر بازخوردها و تصمیم‌گیری‌های اساتید می‌تواند اثرگذار باشد. به نظر اساتید حضور مؤثر آن‌ها در کلاس‌های طراحی به‌صورت گروهی و همچنین برگزاری کلاس‌ها در بازدید از بناهای اسلامی باعث می‌شود تا دانشجویان احساس صمیمیت بیشتری داشته باشند و درس را بهتر یاد بگیرند.

جدول ۴- کد گذاری انتخابی تاثیر نظر اساتید در آموزش درس آشنایی با معماری اسلامی و ادغام با طراحی معماری

طبقات اصلی	نتایج	مقوله ها
- ایجاد خلاقیت در انجام تمرین در دانشجویان بیان نظرات در فضای کلاس و فهم بهتر درس و استفاده از دانش به دست آمده در کار عملی - ایجاد رقابت و کرکسیون های گروهی بهتر	علاقه به درس و جذب شدن دانشجویان	کارگاهی شدن و عملی کردن آموزش آشنایی با معماری اسلامی و همکاری استاد در گروه ها با کار عملی
-صمیمیت میان دانشجویان و استاد و با معماری به دلیل تشکیل کلاس ها در بناهای تاریخی و اسلامی	در کلاس هاس طراحی معماری کار گروهی و صمیمیت باعث آموزش بهتر می گردد	بازخورد و آموزش مناسب توسط اساتید
- مشارکت دانشجویان در اداره ی کلاس به همراه استاد درک متقابل و یادگیری بهتر - اثر گذاری و ایجاد انگیزه برای یادگیری	درک متقابل	بازخورد و آموزش مناسب توسط اساتید
- حضور خود استاد در هر گروه و ارتباط دوستانه - تشویق دانشجویان به کار گروهی - تجربه استاد بر یادگیری دانشجویان موثر است - راهنمایی استاد موثر بر ارتقای یادگیری	کار گروهی	همکاری اساتید با دانشجویان و انتقال دانش

بر اساس مصاحبه صورت گرفته میزان و چگونگی تحقق اهداف درس آشنایی با معماری اسلامی بررسی گردیده که در ادامه به آن پرداخته شده است:

هدف اول - آشنایی با مفاهیم معماری اسلامی: جمعی از اساتید و صاحب نظران معتقدند که هدف اصلی درس "آشنایی با معماری اسلامی" انتقال مفاهیم نیست و نباید باشد. ایشان انتقال اطلاعات را به دانشجو (در دوره ی آموزشی کارشناسی) مهم تر می دانند. اگر این درس به درستی تدریس شود به نظر می رسد آشنایی با مفاهیم معماری اسلامی محقق می شود؛ اما به این مفاهیم بسیار کم و ضعیف پرداخته می شود.

هدف دوم- درک و لمس مشخصات و کیفیات فضایی در این معماری: گروهی از اساتید معتقدند که این بحث می تواند هدف اصلی این درس در دوره آموزشی کارشناسی باشد، که البته محقق نمی گردد و به این هدف بسیار ضعیف و کم پرداخته می شود و بعید است جدی اجرا شود. اگر این درس به درستی تدریس شود، هدف مذکور محقق می شود و چون مباحث این هدف عینی تر است، شاید موفق تر از بخش های دیگر باشد. این امر از طریق آشنایی دانشجویان با نمونه ها و کالبد بناها میسر می گردد..

هدف سوم- آشنایی اصول و مبانی حاکم بر طرح بناها در این معماری: گروهی از مدرسین ضمن زیاد شمردن اهمیت این هدف امکان دستیابی به آن را بسیار ضعیف می دانند و بر این نظرند که این بحث باید به دوره های بالاتر منتقل گردد و در حال حاضر محقق نمی گردد. ایشان معتقدند که این بخش در حالت ایده آل کمی محقق می شود. از نظر کمی خوب و از نظر کیفی متوسط است.

هدف چهارم- هویت بخشیدن به طراحی معماری دانشجویان: در حال حاضر این امر در دانشگاه ها و سرفصل آن ها وجود ندارد ولی تمام تأکید اساتید بر ادغام درس آشنایی با معماری اسلامی و طراحی معماری برای آموزش بهتر است.

آفرینش محیط های انسانی و تعادل آموزش های نظری و عملی

تحلیل های انجام شده نشان می دهند که در روند آموزش معماری و چگونگی تربیت معماران آینده گسست هایی وجود دارد که این شکاف ها، نتیجه مستقیم انکای مداوم بر آموزش های نظری است. در حالی که آموزش های عملی و تجربی دور از دسترس و یا بیش از حد ساده تصور شده و به آن ها اهمیت لازم داده نمی شود. سیاست های فعلی پذیرش دانشجو، محتوای دروس نظری و شیوه های انتقال آن و روش آموزش آتلیه ای، حضور ابعاد هنری معماری را در کنار ابعاد اجتماعی یا محیطی آن به اثبات می رساند. "جان هابراکن" این نکته را چنین مطرح می کند: ما نیاز داریم دانش محیط های انسانی را بیاموزیم که چگونه ساختار می یابد، از مدارک تاریخی و معاصر چه چیزی می توانیم یاد بگیریم، چگونه نمونه های مختلف را باهم مقایسه کنیم، نحوه ی عمل آن ها در طول زمان چیست و به تغییرات شیوه ی سکونت چه طور پاسخ می دهند. آموزش طراحی معماری بدون فراگرفتن چگونگی عملکرد محیط انسانی شبیه آموزش هنر درمان و شفا به دانشجویان پزشکی بدون بیان چگونگی عملکرد بدن انسان است. شما نمی توانید به پزشکی که نسبت به بدن انسان آگاهی ندارد، اطمینان کنید. (Haber Aken, 2003)

مدرسین معماری باید با روش هایی مناسب این مکان را برای دانشجویان فراهم آورند تا آن را از این طریق بتوانند فراتر از فضا، زمان و فرهنگ خود را مشاهده کنند و سوابق و مصادیق گسترده تری از شیوه های سکونت انسان را درک نمایند. از طرف

دیگر، زمانی که آن‌ها با مسائل طراحی مواجه می‌شوند، باید این توانایی را داشته باشند که راه‌حل‌های واقعی برای موضوعات ویژه و دارای ساختار اجتماعی خاص ارائه نمایند. به نظر می‌آید که تمرینات مربوط به آموزش طراحی معماری، به‌طور قابل ملاحظه‌ای در اکثر نقاط دنیا مشابه باشند. مشابهت در شیوه‌های آموزش موجبات ایجاد زبان و سلايق مشترک طراحی و تحرک معماران در زمینه‌های تخصصی و حرفه‌ای حتی در مواردی که اختلافات فرهنگی غالب هستند را فراهم می‌آورد.

در نظام آموزش کنونی معماری، نقش این دیدگاه متداول معماری به‌عنوان یک هنر وابسته به‌نظام و اجتماع تلقی می‌گردد. در گذشته، معماری عمدتاً به آفرینش آثار هنری فردی در مکان‌های شخصی اختصاص داشت و روش‌های طراحی آن نیز شهودی و با تکیه‌ی بیشتر بر تجربه طراح مبتنی بود. اگرچه این شیوه، در تعدادی از دستاوردهای بارز و پایدار نسل‌های گذشته به نتیجه رسیده است، اما امروزه حرفه و چگونگی آموزش معماری با این شیوه با چالش‌های اساسی مواجه شده است، در رویه آموزش دانشگاهی، ذات و ماهیت رشته‌های مختلف عملی، در درجه و چگونگی ارتباط روش‌های آموزش با حیطه‌های نظری و عملی آن دانش، نقش اساسی ایفا می‌نماید. در رشته‌های چند مؤلفه‌ای نظیر معماری، چنین ایجاب می‌نماید که محورهای نظری موضوع با رابطه‌ای دوسویه میان استاد و دانشجو و بهره‌گیری از آموزش تعاملی، زمینه برقراری پیوند میان دیدگاه‌های صرفاً علمی با موضوعات میدانی و آشنایی با شیوه‌ها و تجربیات عملی و طراحی را فراهم سازد. بر همین اساس با نگاه به دیدگاه‌های متنوع نظری، روش‌های آموزشی گوناگون و بعضاً متفاوتی در دانشکده‌های معماری به وجود آمده است. در شکلی از این آموزش‌ها، درس‌های نظری بدون ارتباط منسجم با درس عملی در کلاس‌های نظری تدریس شده و برقراری پیوند میان آن‌ها به‌طور کامل بر عهده دانشجویان گذارده می‌شود. نوع مقابل این شیوه، تدریس درس نظری در کارگاه معماری است و طراحی همگام با طرح مباحث نظری آموزش داده می‌شود. نوع میانه، شیوه‌ای است که بر اساس آن درس عملی و نظری به‌موازات یکدیگر ارائه می‌شوند و پیوند این دو بخش را درس گروهی‌ای در کارگاه طراحی برقرار می‌سازد. هر یک از این سه شیوه مذکور، در دانشکده‌های معماری دنیا به گونه‌های مختلف تجربه شده‌اند. (گروت وینگ، ۱۳۸۴: ۱۰)

آموزش طراحی معماری در قالب کارگاه‌های طراحی (بالاخص در ایران) به‌عنوان محور آموزش معماری تقریباً مورد اتفاق نظر همه کارشناسان مسائل آموزش و حرفه معماری است، چنانکه به‌طور مثال "گواک"، طراحی را عامل مرکزی آموزش معماری، "پارکت" آن را پایه معماری و "نیوتن" آن را قلب آموزش معماری می‌داند. (یزدانفر، ۱۳۸۳: ۱۴۶)

آئلیه‌ی طراحی معماری، ستون فقرات آموزش معماری است که به‌ندرت فعالیت تحقیقی در آن انجام می‌پذیرد و بر پایه این دیدگاه که مضمون طراحی باید به سمت اهداف عملی هدایت شود، سازمان‌یافته است. بدیهی است که دانش و روش آموزشی جانشینی برای تمرین تصور معماری وجود ندارد؛ اما چنانچه سطح این آموزش ناکافی باشد، به تنزل سطح کلی طراحی می‌انجامد. در انجام تمرین‌های فرمی نمی‌تواند جایگزین ادراک تجربیات واقعی شود. اگر حوضه‌های مختلف دانش که معماری به آن نیاز دارد، نادیده گرفته شوند، این حرفه اعتبار خود را در جامعه از دست خواهد داد. بنابراین باید تجربیات عملی با تمرین‌های طراحی همگام گردد.

۶- نتیجه گیری

نتایج نهایی پژوهش بدین شرح است:

درس آشنایی با معماری اسلامی را نباید به معنای الزام در افزودن الحاقات در طرح‌های معماری و ابنیه تبیین و تصور نمود. بلکه باید آن را جزئی از زندگی و فرهنگ برشمرد و آن را با حیات و بستر حیات بیان کرد. هم‌چنین از رویکرد مکانیکی و برچسبی به معماری اسلامی و مفاهیم اسلامی پرهیز کرد.

درس نظری معماری جهان، معماری معاصر و آشنایی با معماری اسلامی بایستی دارای یک خط مشترک مکتب فکری و انسجام آموزشی باشند و دانشجو نیابستی تناقضات نظری را در راستای این درس از اساتید اخذ نماید.

اعضای گروه‌های دانشجویان در تعامل با یکدیگرند آن‌ها در هدف و مجموعه‌ای از هنجارها اشتراک دارند که به فعالیت‌های آنان جهت می‌دهد. ایجاد ارتباط مهارت‌های فکری، وجود انگیزه در دانشجویان، سرعت دانشجویان (ذهنی- عملی) در یادگیری، انتقال دانش مناسب، بازخورد و آموزش مناسب توسط اساتید.

مقوله نهایی: کارگاهی شدن و عملی کردن آموزش درس آشنایی با معماری اسلامی و همکاری استاد با گروه‌ها در کار عملی.

۶-۱- پیشنهادهای آتی جهت بهبود آموزش درس آشنایی با معماری اسلامی

<p>هدف دوره کارشناسی معماری باید تربیت کسانی باشد که معماری را خوب میفهمند و با اتکا به این فهم می توانند در تکمیل طرح های معماری در کنار طراحان کار کنند. به زبان ساده این دوره نمی تواند طراح تربیت کند بنابراین درک کیفیات فضایی و کالبدی معماری اسلامی می تواند هدف درس آشنایی با معماری اسلامی در دوره ی کارشناسی باشد که باید در دو صورت عملی (حضور در فضا) و تئوری (بررسی تاریخی اجتماعی) آموزش داده شود.</p>
<p>چگونگی آموزش، فهم و آغاز آن به هدف گذاری آموزشی استاد مربوطه و نیز به سطح بندی دانشجویان بستگی دارد. دانشجویان در سال های آغازین تحصیل اطلاعات عمومی بسیار ناقصی از معماری دارند و حتی الفبای ساده (تاریخ، جغرافیا و...) را نمی دانند. لذا به دلیل این ضعف تلاش زیادی در بالا بردن سطح اطلاعات دانشجو نیاز است. چرا که بدون داشتن اطلاعات کافی ورود به مباحث نظری خطرناک است. بنابراین نقطه آغاز و مرحله ی اول آموزش بالا بردن اطلاعات از طریق آموزش مرتبط و مناسب این دروس خواهد بود.</p>
<p>در سرزمین های اسلامی که فرهنگ و آثار زمینه ی هنر و معماری دارند، آموزش باید از طریق مواجهه ی مستقیم شاگرد با این ارزش ها انجام گیرد که موثر واقع شود.</p>

منابع

- اسلامی سیدغلامرضا، معماریان غلامحسین، علیمحمدی پریسا، (۱۳۹۱). نقش تجربه با واسطه و تجربه محیطی در آموزش معماری معاصر ایران (بررسی موردی دانشجویان دانشگاه تهران و دانشگاه آزاد اسلامی تهران در سال (۸۶-۸۵)، نشریه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۱۴، شماره ۳، ص ۱۲۲.
- ایمانی، نادیه، بیستی، حامد. (۱۳۹۶)، تأملی بر برنامه درس آشنایی با معماری اسلامی از منظر فهم دانشجویان کارشناسی معماری از این مفهوم، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، دوره ۲۳، شماره ۳، صص. ۹۹-۱۱۴.
- برادینت، جفری، آموزش معماری. (۱۳۷۹)، آموزش معماران"، تدوین حسین سلطان زاده.
- خواجه پوره هومن، ثقفی، محمدرضا، کریمی نیا، شهاب، پیراوی ونک، مرضیه. (۱۴۰۰)، روش ها و معیارهای ساختاری تاثیرگذار در آموزش معماری ایران. نشریه هنر اسلامی، ۱۸(۴۲)، ۱۳۵-۱۵۲.
- خوئی، حمیدرضا. (۱۳۸۳). نسبت دانش معماری با نقد آثار آن، (زمستان). خیال، ۱۲، ۸۴-
- دانشگر مقدم، گلرخ. (۱۳۸۸). فهم مساله طراحی در آموزش معماری بررسی مولفه های موثر بر فهم کافی از مساله طراحی به عنوان آغازگاهی برای طراحان مبتدی، نشریه هنرهای زیبا شماره ۳۷.
- رحیم زاده، محمدرضا، (۱۳۷۵). واژه شناسی تاریخ هنر ۳ تاریخ گفتار سوم، فصلنامه گلستان هنر شماره ۴، تابستان، ص ۱۲-
- زرافشانی، محمدعلی، طهماسبی، ارسلان، بایزیدی، قادر. (۱۴۰۰). بررسی آموزش معماری در دانشگاه های ایران در راستای حل بحران هویت معماری معاصر ایران. نشریه هنر اسلامی، ۱۸(۴۲)، ۱۷۵-۱۸۷
- سلامات، شیداء، حبیب، فرح، شاهچراغی، آزاده. (۱۴۰۰). ارتباط بصری و ساختاری معماری فضاهای آموزشی نوین و بازده تحصیلی دانش آموزان. نشریه هنر اسلامی، ۱۸(۴۲)، ۲۰۳-۲۱۹
- شورای برنامه ریزی عالی، وزارت فرهنگ و عالی آموزش، "مشخصات عمومی، برنامه ها و برنامه درسی کارشناسی و کارشناسی ارشد معماری"، مصوب ۱۰/۹/ ۱۳۹۶
- شهیدی محمدشریف، بمانیان محمدرضا، یالپانیان مهزاد. (۱۳۸۷)، نقش پژوهش در فرآیند آموزش طراحی معماری، نشریه هویت شهر، شماره ۲، ص ۸۱.
- علائی، علی (۱۳۸۵)، نگاهی به آموزش تاریخ معماری در جهان، گلستان هنر، ش ۶، ص ۲۸.
- فیضی، محسن. دژ پسند، ساحل. (۱۳۹۷)، واکاوی سبک های یادگیری دانشجویان برای ارتقای آموزش معماری (مطالعه موردی: دانشجویان معماری دانشگاه ارومیه؛ نشریه مطالعات معماری ایران، دو فصلنامه معماری ایرانی شماره ۱۴ پاییز و زمستان).
- قدوسی فر سیدهدای، اعتصام ایرج، حبیب فرح، پناهی برجای هاجر. (۱۳۹۱)، آموزش سنتی معماری در ایران و ارزیابی آن از دیدگاه یادگیری مبتنی بر مغز، مطالعات معماری ایران، بهار و تابستان، شماره ۱، ص ۴۱
- کانوی، هیزل، و راوئن رونیش (۱۳۸۴). «تاریخ معماری چیست؟». ترجمه حمیدرضا خویی. گلستان هنر، ش ۲، ص ۳۶-۲۴.
- گرچی مهلبانی، یوسف. (۱۳۸۹)، آموزش معماری امروز و چالش های آینده، فناوری آموزش (فناوری و آموزش) دوره ۴، شماره ۳؛ ز صفحه ۲۲۳ تا صفحه ۲۳۴.
- گروت لیندا، وانگ دیوید. (۱۳۸۴)، روش های تحقیق در معماری، ترجمه دکتر علیرضا عینی فر، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، صفحه ۱۰.
- گلیجانی مقدم، نسرين (۱۳۸۴)، تاریخ شناسی معماری ایران، طرح رویکردی جدید با توجه به کاستی های تاریخ نگاری معماری ایران. تهران: دانشگاه تهران.
- لاوسون، برایان (۱۳۹۵)، طراحان چگونه می اندیشند، حمید ندیمی. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

۲۰. منصوری نژاد، هانی (۱۳۹۶)، ارتباط آموزش معماری و رجحان فکری دانشجویان، نشریه صفا، دوره ۲۷، شماره ۷۷، از صفا ۳۵ تا ۴۸.
۲۱. یزدانفر، سید عباس (۱۳۸۳)، مروری بر طرح واره ذهنی دانشجویان و رشد در فرایند آموزش طراحی، نشریه صفا، شماره ۳۸، ۵۹.
22. Lynn Batie, D. (1996). The incorporation of construction history into architectural history education: The HISCON interactive computer program. A Dissertation, Submitted to the Office of Graduate of Texas A&M University. Clarke, S. (2001). Information Systems Strategic Management, An integrated approach, Routledge, Taylor & Francis Group, London & New York.
23. Yavuz, A., & Yildirim, M. (2013). A Study on the Utilization of Creative Knowledge During the Process of Computer Aided Architectural Design Education. (3rd World Conference on Innovation and Computer science, pp 1058-1062). Turkey: University of Is tanbul.
24. Gomes, G., & Wojahn, R. M. (2017). Organizational learning capability, Innovation and performance: a study in small and medium-sized enterprises (SMES). *Revista de Administração (São Paulo)*, 52(2), 163-175.
25. Tascı, B. G. (2015). Project based learning from elementary school to college, tool: Architecture. *Procedia-social and behavioral sciences*, 186, 770-775.
26. Karşlı, U. T. (2015). Factors influencing function and form decisions of interior architectural design studio students. *Procedia-social and behavioral sciences*, 174, 1090-1098.
27. Labib, w. Pesina, I. Abdelhadi, A. Bayram, G. Nuruunabi, M. (2019). Learning style preferences of architecture and interior design students in Saudi Arabia: A survey. *MethodsX*. (6). 961-967
28. Habr aken J., Questions the will not go away: Some remarks on long term trends in architecture and their impact on architectural. 2003